

Latinet som internationellt kulturspråk

Latinet var ursprungligen modersmål för ett bondefolk i landskapet Latium i mellersta Italien. Huvudort för detta folk var den plats vid Tiberns nedre lopp, där staden Rom så småningom växte fram. När Roms välde successivt växte, blev latinet antingen modersmål eller ett inlärt andraspråk för alla dem som levde i det västra medelhavsområdet.

Det stora romerska riket upplöstes med början ca 400 e. Kr. i samband med folkvandringarna i Europa. Latinet fortsatte emellertid att vara flertalets modersmål inom de områden där romarriket funnits, låt vara i förändrad form. Under 800-talet blev det en tydlig skillnad mellan den lärda världens latin vid universiteten och det vardagliga latin som talades av gemene man. Detta vardagslatin övergick som bekant i de romanska dotterspråken, bl.a. italienskan, franskan, spanskan, portugisiskan och rumänskan.

Latinska ord som *vas* 'vas', *spéculum* 'spegel', *tégula* 'taktegel', *fructus* 'frukt', *ólea* 'olja', *piper* 'peppar', *porta* 'port' och *fenéstra* 'fönster' har tidigt tagits upp i vårt språk. Våra förfäder fick på resor söderut till det romerska riket lära sig att man kunde leva betydligt bekvämare och elegantare än de gjorde. När de förde hem de okända finesserna, behövde de egna ord för dem, och det lättaste var då att låna de nya orden samtidigt med föremålen.

På 800-talet nådde kristendomen genom Ansgars och andra missionärers verksamhet upp till Mälardalen och dess utbredning fortsatte. Genom kristendomen kom ett nytt latinskt ordförråd in i svenskan. En viktig verksamhetsgren inom kyrkan var skolan: *schola* 'skola', *penna* 'penna', *scríbere* 'skriva', *magister* 'magister', *gymnasium* 'gymnasium', *lector* 'lektor', *univérsitas* 'universitet', *professor* 'professor' etc. Klosterfolket ägnade sig emellertid även åt annat, nämligen sjukvård och trädgårds-skötsel: *hospitále* 'hospital' (sjukhus), *pulsus* 'puls', *febris* 'feber', *plantáre* 'plantera', *rosa* 'ros', *lilium* 'lilja' etc.

Även om latinet tidigt övergick i de romanska dotterspråken, förblev det länge undervisningsspråk och den lärda världens skriftspråk i hela Västeuropa, alltså även i Sverige. Man skrev brev, avtal, privata urkunder, läroböcker samt vetenskaplig och annan litteratur på latin. Som en följd av bruket av latin som vetenskapens internationella språk ända in på

1800-talet har vi i dag en omfattande latinsk terminologi (med inslag av grekiska) inom åtskilliga vetenskaper, t.ex. inom botanik genom bl.a. Linné (*campánula rotundifolia* 'liten blåklocka', *viola tricolor* 'stymorsviol' etc.), zoologi (*felis silvestris* 'skogskatt, vildkatt', *mammalia* 'däggdjur', *homo sapiens* 'människan', *pica* 'skata' etc.) och medicin (*lumbágo* 'ryggskott', *otítis* 'öroninflammation', *thorax* 'bröstkorg', *dígitus* 'finger' etc.). Latinska begrepp används även inom juridiken (*álíbi* 'på annan plats', *álias* 'under andra omständigheter', *audiátur et áltera pars* 'må även den andra parten höras').

I dagens samhälle skapar man fortfarande företagsnamn som hämtas från latinet: *Anticímex* 'mot vägglus', *Secúritas* 'säkerhet', *Volvo* 'jag rullar', *Ignis* 'eld', *Semper* 'alltid', *Múltiplex* 'mångfaldig', *Vademécum* 'gå med mig', *Pix* 'tjära', *Domus* 'hus' etc.

Alla större europeiska språk har inslag av latin i sitt ordförråd, och nya termer och begrepp inom vetenskap och teknik bildas ständigt på latinsk-grekiskt ordmaterial. Det var mot den bakgrunden som en känd engelsk språkforskare konstaterade: 'It is a mistake to speak of Latin as a dead language, it has merely ceased to be mortal!'

Vid foten av Spanska trappan i Rom finns Fontana della Barcaccia (Den läckande båtens fontän) från 1627. Dess vatten kommer från den restaurerade Acqua Vergine Antica, en akvedukt som går tillbaka till Aqua Virgo som anlades av kejsar Augustus svärson Agrippa år 22 f.Kr.

En utförligare latinkurs Ditt latin. En språklig och kulturhistorisk promenad *finns på webbplatsen* www.dittlatin.se och på papper hos adlibris.com

Nybörjarkursen Från alfa till Antigone. Det klassiska Greklands språk och kultur *finns på webbplatsen* www.alfatillantigone.se och på papper hos adlibris.com

Ivar Arosenius ITER FELIS Kattresan. För nöjes skull överförd till latin *finns på webbplatsen* www.klassikerforbundet.se Använd SÖK!